

Проблема структури цінностей у психології

Проблема цінностей і ціннісних орієнтацій протягом тривалого часу є предметом вивчення наук про людину й суспільство, зокрема філософії, соціології й педагогіки, але центральне положення поняття «цінності» знаходить саме в психології [1].

Починаючи з 30 років XX століття проблема цінностей перенесена у сферу емпіричних досліджень, завдяки чому сформувалася низка теорій та практичних технік їх дослідження.

Не зважаючи на те, що наукові дефініції цінностей для багатьох дослідників є ідентичними, будь то ідеї, установки чи принципи, залишається відкритим питання структури та рівнів прояву цінностей, що й зумовлює актуальність даного теоретичного обзору питання.

Практична та теоретична актуальність дослідження історії розвитку категорії цінності полягає й в тому, що багатьма вченими виділена низка характеристик, сфер прояву та функціонування цінностей, які не були раніше розглянуті та проаналізовані як єдине структуроване ціле. Зупинимося на найважливіших акцентах цього питання.

У вітчизняній психології сформувалася традиція розгляду ціннісних орієнтацій як складової спрямованості особистості, що пішла від робіт С.Л. Рубінштейна й О.М. Леонтьєва, і була продовжена в роботах Б.Г. Ананьєва, Д.Н. Узнадзе, Л. І. Божович, Б.Д. Паригіна, А.І. Донцова, Л.І. Анциферової, В.С. Мухіній, А.А. Бодалева, Г.Г. Ділігенського, В. Г. Алексєєвої та інших дослідників.

Радянські психологічні словники визначають цінності як підстави оцінки суб'єктом навколишньої дійсності й орієнтації в ній; а також як спосіб диференціювання об'єктів по їхній значущості [4].

С.Л. Рубінштейн, Л.С. Виготський та О.М. Леонтьєв підкреслювали освідомлення, соціо-культурну природу та опосередкованість цінностей, як об'єктів що формуються на перетинанні мотиваційно-потребової та світоглядної структур особистості [5,6].

У 70-х роках радянський дослідник В.О. Ядов запропонував розглядати цінності як системне ієрархічне утворення, яке має непорушне ядро та динамічні структури, тим самим підкреслюючи рівні значущості та присвоєння цінностей. Згодом російський психолог К.Б. Фанталова розробила методику аналізу іншої характеристики цінностей, а саме, їх доступність індивіду [6].

У західній психології проблема цінностей розглядалася по багатьом позиціям співзвучно з вітчизняною традицією, що багато в чому випередила закордонних колег [1,6].

Г. Оллпорт, К. Роджерс й А. Маслоу вважали, що джерелом формування цінностей є сама людина. В. Франкл розумів під цінностями особистості, на протипагу попереднім авторам, так називані «універсальні змісту», які властиві більшості членів суспільства і людству протягом всього його історичного розвитку [6].

У 70-х роках ХХ століття американський науковець М. Рокич об'єднує думки попередніх авторів, формуючи концепт культурних та індивідуальних цінностей. Паралельно автор утворює концепцію термінальних та інструментальних цінностей. Після, базуючись на критиці та розвитку концепції М. Рокича формуються сучасні теорії цінностей [1,2].

Один з послідовників М. Рокича, ізраїльський вчений Ш. Шварц, у своїй теорії про універсальність культурних цінностей та мотиваційну мету цінностей об'єднує означені культурний, індивідуальний, мотиваційний структурні компоненти цінностей [1,2,3]. Завдяки цьому результати дослідження науковця на думку експертів характеризуються точністю та високими прогностичними якостями, на відміну від попередніх авторів [1,2,3]. Що підкреслює ефективність системного вивчення даного конструкту.

Таким чином, на підставі аналізу творів зарубіжних та вітчизняних психологів можна виділити: перцептивну та мотиваційну складову цінностей; культурний та індивідуальний рівень функціонування цінностей; сфери прояву цінностей, які спільно утворюють координаційну структуру дослідження даної категорії.

Нашим наступним кроком у аналізі питання структури цінностей стане системне вивчення виділених компонентів у практичному дослідженні.

Література:

1. Карандашев В.Н. Методика Шварца для изучения цінностей личности: концепция и методическое руководство. – СПб.: Речь, 2004. – 70 с.

2. Карандашев В.Н. Концепция ценностей культуры Ш. Шварца // Вопросы психологии. – 2009. – №1. – С. 81.
3. Лебедева Н. М. Базовые ценности русских на рубеже XXI века // Психологический журнал. – 2000. – Т. 21. - № 3.
4. Психологический словарь / Под общ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Политиздат, 494 с.
5. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии. 2-е изд. – М., 1985.
6. <http://hpsy.ru/public/x2759.htm>